

Radicalisation Awareness Network

VVT

*Working group voice of
victims of terrorism*

Priručnik: Glas žrtava terorizma

Kolofon

Ovaj priručnik je kompilacija iskustava podeljenih tokom sastanaka RAN VVT od 2012. do 2015. godine. Sve žrtve, organizacije žrtava, praktičari i stručnjaci koji su prisustvovali sastancima dali su svoj doprinos ovom priručniku.

Avtori

Guillaume Denoix de Saint Marc, vođa radne grupe RAN VVT

Luca Guglielminetti, vođa radne grupe RAN VVT,

Josée Netten, fundacija Impact/Arq Stručna grupa za psihotraumu

Stéphane Lacombe, AfVT

Maarten van de Donk, sekretar (RAN),

Jerry Galesloot, sekretar (RAN),

Pomme Woltman, sekretarka (RAN)

Preporuke RAN VVT

Ovaj priručnik je kompilacija iskustava podeljenih tokom sastanaka Mreže za podizanje svesti (RAN) u okviru radne grupe Glas žrtava (RAN VVT) od 2012. do 2015. godine. Radna grupa RAN VVT razmotrila je kako svedočenja žrtava terorizma mogu da posluže kao moćan narativ u borbi protiv nasilnog ekstremizma (engl. skraćenica CVE).

Priručnik ima za cilj da distribuira podeljena iskustva s onima koji su uključeni u podršku žrtvama. Osim organizacija žrtava, priručnik je namenjen i široj publici: vaspitačima, stručnjacima za rad s omladinom i ostalim stručnjacima koji rade na CVE (npr. zatvorsko osoblje, službenici za uslovnu kaznu ili policija u zajednici).

Osim toga, ovaj priručnik daje preporuke kako bi podržao procese odlučivanja. Napravljena je razlika između preporuka za organizacije žrtava, onih za države članice Evropske unije (EU) i onih za Evropsku komisiju. Priručnik nema za cilj da bude sveobuhvatan već pre da obezbedi okvir za one koji se bave svedočenjima žrtava terorizma.

Organizacije žrtava

- Vode računa o pojedinačnim žrtvama. Glavni cilj jeste pomoći žrtvama da ponovo steknu svoju samostalnost i mesto u društvu, i posavetovati ih o tome kako da se izbore s tragedijom koja ih je zadesila. Odgovarajuću podršku treba pružiti žrtvama koje žele da imaju aktivnu ulogu u CVE, i to pre, tokom i posle njihovog svedočenja. Žrtvama je takođe potrebna stručna podrška, na primer, psihologa, pripovedača ili pedagoga.
- Žrtve terorizma su ambasadori kolektivnog pamćenja. Sakupljanje, beleženje i distribuiranje njihovih svedočenja će održati vidljivost terorističkih napada i njihovih žrtava – kako ova i sledeće generacije ne bi zaboravile.
- Organizacije žrtava treba da budu (više) svesne svoje moguće uloge u CVE. Organizacije treba da uključe ljude koji su spremni da odbrane demokratske vrednosti. Ako je moguće, okupljenu grupu i kapacitet žrtava trebalo bi proširiti: veliki obim profila žrtava povećaće izbor kredibilnih glasnika za razne situacije i u nekoliko ciljnih grupa (škole, zatvori, službe za rad s omladinom itd.).
- Sarađuju i dele najbolje prakse između organizacija žrtava i van EU kako bi učvrstile i unapredile upotrebu svedočenja.
- Da bi bila delotvorna, svedočenja bi trebalo koristiti u širem programu, a mogu se povezati sa srodnim pitanjima kao što su civilno vaspitanje, istorija i kritičko razmišljanje. Svedočenja treba da počnu od opšte demokratske perspektive i da izražavaju demokratske vrednosti. Važno je u svedočenje uključiti pojam dehumanizacije i izričito naglasiti da nisu svi počinioči inspirisani istom ideologijom. Na primer, verski inspirisani ekstremistički napadi mogli bi da navedu ljude da poveruju kako su svi počinioči terorizma muslimani.

- Organizacije žrtava treba da odrede jednu osobu u okviru organizacije kao odgovornu za aktivnosti na internetu i u društvenim medijima. Ta osoba treba da ima neophodne veštine i sredstva za saopštavanje narativa i poruka žrtava na internetu. Ta osoba moraće da bude obučena za efikasno obavljanje ovih zadataka.
- Treba stalno imati na umu da ne postoji nikakva „hijerarhija“ žrtava niti hijerarhija patnji. Svaka žrtva zaslužuje prihvatanje, prepoznavanje i podršku.
- U svakom trenutku se mora garantovati bezbednost žrtava.
- Strukturna i profesionalna procena metodologije CVE programa je ključ za poboljšano korišćenje svedočenja U CVE.

Države članice

- Žrtvama terorizma je od presudnog značaja da njihova prava budu priznata i potvrđena kako zbog njihovog ličnog blagostanja, tako i zbog njihove potencijalne uloge kao snažnih pokretača svesti o radikalizaciji i u CVE. Prepoznavanje i prihvatanje žrtava terorizma je ključno prema zakonu i u praksi.
- Države članice treba da uključe žrtve terorizma u razvoj, sprovođenje i evaluaciju politike CVE.
- Prepoznavanje i olakšavanje rada organizacija žrtava. Države članice mogu da zagovaraju socijalnu koheziju među građanima i žrtvama tako što će olakšati razvoj udruženja žrtava terorizma. Iako je nezavisnost organizacija od najvećeg značaja, organizacije žrtava trebalo bi da imaju podršku države. Ta podrška se pruža, na primer, obukom o upotrebi interneta i društvenih medija ili olakšanim uključivanjem u obrazovni sistem. Osim toga, treba promovisati saradnju i povezanost različitih lokalnih, nacionalnih i međunarodnih organizacija koje se bave temom CVE, pa čak i obezbeđivati neophodnu infrastrukturu i (ljudske) resurse. Sve žrtve terorizma i njihove organizacije treba tretirati ravnopravno; zabranjena je diskriminacija.
- Treba podržati poruku koju šalju organizacije žrtava. Organizacijama žrtava treba obezbediti pristup javnim službama za komunikaciju (kao što su nacionalni televizijski servisi) i podržati ih u njihovom komunikacionim projektima i aktivnostima. Konkretno u ovom pogledu krajnje je neophodna pomoć u komunikaciji. Kao male nevladine organizacije (NVO), većinom bez konkretne stručne podrške, organizacije žrtava terorizma često imaju problem s privlačenjem medijske pažnje, naročito kada se takmiče s organizacijama s ogromnim finansijskim i ljudskim resursima koje žele da utiču na javno mnjenje.

Evropska komisija

- EU treba da prepozna i podrži učešće žrtava i organizacija žrtava u CVE (politici). Postoji potreba za globalnom opštom svešću na nivou EU u povezivanju politike država članica u podršci žrtava terorizma.
- EU CVE pozivi za tender trebalo bi da zagovaraju uključivanje organizacija žrtava i žrtava. Oni treba da budu fleksibilniji i otvoreni prema malim organizacijama koje žele da se prijave.

- Treba prepoznati i podržati komemorativne događaje za učvršćivanje kolektivnog sećanja, socijalne kohezije i demokratskih vrednosti. To bi trebalo da bude jedan od principa evropske CVE.

Na primer, Evropski dan sećanja mogao bi se drugačije organizovati: da bude javniji, otvoreniji prema medijima, da uključuje civilno društvo (vaspitače, omladinu itd.), više državnih službenika i poslanika Evropskog parlamenta. Isto tako, države članice trebalo bi posavetovati da organizuju, normalizuju i ozvaniče nacionalni dan sećanja u saradnji sa organizacijama žrtava.

Sadržaj

1. poglavlje: Uvod	7
1.1 Žrtve i organizacije žrtava kao saradnici u CVE.	7
1.2 Cilj ovog priručnika	8
1.3 Struktura	9
2. poglavlje: Status žrtava terorizma i njihovih organizacija	9
2.1 Kontekst	9
2.2 Šta je važno znati	10
2.3 Pripremanje žrtava za svedočenje	12
3. poglavlje: Svedočenja žrtava terorizma	14
3.1 Promenljive veličine u procesu komunikacije	14
3.2 Uticaj svedočenja.	14
3.3 Direktna svedočenja	15
3.4 Indirektna svedočenja (fotografije/filmovi/štampa)	15
3.5 Smernice za upotrebu svedočenja	16
3.6 Internet i društveni mediji.	18
4. poglavlje: Kako postupati s medijima.	20
4.1 Sadržaj	21
4.2 Forma	22
4.3 Priprema.	23
4.4 Odnosi s medijima.	24
5. poglavlje: Saradnja s bivšim prestupnicima	24
5.1 Kako iskoristiti prednosti „obe strane medalje“	25
5.2 Preduslovi za saradnju.	26

1. poglavlje: Uvod

1.1 Žrtve i organizacije žrtava kao saradnici u CVE

Žrtve terorizma: definicija

Ne postoji jasna definicija „žrtve terorističkog akta“ u međunarodnom pravu.

Međutim, definicija „žrtve“ postoji u članu 1. Deklaracije Generalne skupštine Ujedinjenih nacija o osnovnim principima pravde za žrtve zločina i zloupotrebe vlasti (u daljem tekstu: „Deklaracija UN iz 1985. godine“):

1. Pod nazivom „žrtve“ podrazumevaju se lica koja su pojedinačno ili kolektivno pretrpela štetu, uključujući telesne i duševne povrede, emocionalnu patnju, materijalni gubitak ili znatno ugrožavanje osnovnih prava, putem činjenja ili nečinjenja koja predstavljaju kršenje krivičnih zakona država članica, uključujući i one zakone kojima se zabranjuju krivična dela zloupotrebe vlasti.
2. Svako lice može se smatrati žrtvom prema ovoj Deklaraciji, bez obzira na to da li je počinitelj dela identifikovan, da li je uhapšen, da li se protiv njega vodi sudski postupak ili je proglašen krivim i bez obzira na njegovo srodstvo sa žrtvom. Izraz „žrtva“ takođe obuhvata, po potrebi, i blisku porodicu i izdržavana lica neposredne žrtve i lica koja su pretrpela štetu pomažući žrtvama koje su se našle u nevolji ili sprečavajući da dođe do žrtava.
3. Odredbe ovog odeljka primenjuju se na sva lica bez ikakve razlike, poput rasne pripadnosti, boje, pola, starosti, jezika, veroispovesti, državljanstva, političkog ili drugog mišljenja, kulturnih uverenja ili praksi, imovnog stanja, porodičnog porekla ili porodičnog stanja, etničkog ili socijalnog porekla i invaliditeta.

Osim toga, prema Preporukama 2006(8) Komiteta ministara Saveta Evrope za države članice o pomoći žrtvama zločina, izraz „žrtva“ takođe obuhvata, tamo gde je primenjivo, najbližu porodicu ili izdržavana lica neposredne žrtve“.

Žrtve terorizma imaju zajedničko iskustvo: one dele lična osećanja i patnje koje slede posle terorističkog napada. Međutim, postoje različite okolnosti. Na primer, neke žrtve su izložene opasnosti od toga da ponovo budu žrtve. Neke žrtve su uspele da nastave život uprkos doživljenom iskustvu, dok ostale nisu. Pored toga, često se razlikuju politička situacija u zemlji ili regionu, javno mišljenje o konkretnom terorističkom napadu/situaciji, stvarni teroristički napad i kulturna kao i istorijska situacija. Postavlja se pitanje kako upotrebiti glas žrtava u borbi protiv nasilnog ekstremizma.

Mnoge žrtve terorizma žele da učestvuju u pozitivnim akcijama kako bi sprečile da se ponove pređašnji događaji. Neke žrtve organizuju dan sećanja u čast žrtava terorističkog napada, dok se ostale povezuju sa žrtvama drugih napada ili sa zajednicama. Među ciljevima RAN, žrtve terorizma smatraju se verodostojnim glasom o bolnim posledicama nasilnog ekstremizma i terorizma među ljudima. Žrtve su predstavnici i ambasadori javnog sećanja. Ovaj glas može da pruži snažan narativ

u svrhu stvaranja svesti o radikalizaciji i sprečavanja nasilnog ekstremizma. Svedočenja žrtava mogu da podstaknu razmenu mišljenja i da ciljnoj publici omoguće da se seti konkretne priče i da se identifikuje sa njom.

Misija RAN VVT jeste da omogući žrtvama da budu saslušane, da se shvate njihove pozitivne vrednosti i da se osnaži njihova uloga kako bi se upotrebila efikasna alatka u stvaranju svesti kod ljudi o opasnostima od terorizma i nasilnog ekstremizma. Žrtve zastupaju ono što teroristički čin predstavlja za živote običnih građana. Ovu poruku treba prenositi na najefikasniji način kako bi se sprečilo da ljudi budu privučeni, popustljivi ili ravnodušni prema radikalnim pokretima ili propagandi.

Saopštavanje svedočenja žrtava opštoj javnosti ili posebnim fokus grupama s jedne strane, i zaštita interesa i blagostanja žrtava (organizacija) s druge strane, predstavlja osetljiv izazov. U igru ulaze etički, pravni, politički i akademski faktori. Traženjem dobrih praksi i pristupa, uključivanjem akademskih stručnjaka i zadržavanjem inovativnosti, RAN VVT pokušava da uspostavi novi standard kako bi se čuo glas žrtava. RAN VVT će zagovarati ove standarde i pomoći u stvaranju i prenošenju svedočenja.

Saopštavanje svedočenja publici je složen proces, a dejstvo zavisi od više promenljivih veličina. Svedočenja se javljaju u raznim oblicima: direktna svedočenja oči u oči, i indirektna svedočenja preneti putem fotografije, filma, interneta i društvenih medija. Nije odlučujuća samo priča – postoje ostali važni elementi: način na koji se priča, ko priča, gde, kroz koji kanal, s kojim ciljem i kojoj publici. Pitanje efikasnosti može se posmatrati iz različitih perspektiva i od strane različitih aktera (ciljna grupa, naratori, medijator itd.).

1.2 Cilj ovog priručnika

Ovaj priručnik je kompilacija iskustava podeljenih tokom sastanaka RAN VVT od 2012. do 2015. godine. Radna grupa RAN VVT razmotrila je kako svedočenja žrtava terorizma mogu da posluže kao moćan narativ u CVE.

Priručnik ima za cilj da raširi podeljena iskustva i da podrži ostale žrtve i organizacije žrtava, ali i širu publiku: vaspitače, stručnjake za rad s omladinom i ostale stručnjake koji rade na sprečavanju ili borbi protiv nasilnog ekstremizma (npr. zatvorsko osoblje, službenici za uslovnu kaznu ili policija u zajednici).

Priručnik pruža praktične savete ne samo o tome kako unaprediti efikasnost direktnih i indirektnih svedočenja i neophodnih preduslova, već i tome kako postupati s medijima kao žrtva (ili organizacija) i kako sarađivati s bivšim prestupnicima. Upotreba svedočenja žrtava je osetljivo pitanje s mnogo promenljivih veličina. Stoga ovaj priručnik ne bi trebalo smatrati sveobuhvatnim, a upotrebu svedočenja takođe bi uvek trebalo prilagoditi okolnostima.

1.3 Struktura

Priručnik počinje opisom konteksta i statusa žrtava terorizma i njihovih organizacija kako bi se bolje shvatilo koje potrebe treba uzeti u obzir pre nego što žrtve mogu da doprinesu u CVE (2. poglavlje). Posle toga sledi opis raznih svedočenja koja se koriste za podizanje svesti i sprečavanje nasilnog ekstremizma, kao i njihovom delotvornosti. Pravi se razlika između direktnih i indirektnih svedočenja, i ističe se upotreba interneta i društvenih medija (3. poglavlje).

Žrtvama i njihovim organizacijama mediji se često obraćaju, naročito posle terorističkog napada. Zbog toga je 4. poglavlje posvećeno postupanju sa medijima, reagovanju na zahteve medija i, nasuprot tome, dobijanju medijske pažnje. Moguća saradnja sa žrtvama i bivšim prestupnicima, kao i preduslovi za saradnju u CVE, istaknuti su u 5. poglavlju.

2. poglavlje: Status žrtava terorizma i njihovih organizacija

2.1 Kontekst

Glavni cilj RAN VVT jeste da pomogne u borbi protiv radikalizacije koja vodi u nasilni ekstremizam. Međutim, presudno je uspostaviti osnovne standarde za prava, podršku i zaštitu žrtava terorizma pošto je priznanje tih prava preduslov ukoliko žele da imaju ključnu ulogu u podizanju svesti o nasilnom ekstremizmu. Neophodno je priznati prava žrtava nasilnog terorizma, mada nije primarni fokus ovog priručnika.

Da li će žrtve ili njihove organizacije¹ moći da imaju ulogu u programu sprečavanja nasilnog ekstremizma zavisi od njihove lične i emotivne situacije, delotvornosti date organizacije žrtava i pripreme naratora i slušalaca. Politička, kulturna i istorijska situacija neke države podjednako je važna. Organizacije žrtava mogu da postanu centralna tačka za kontakt s onima koji su pogođeni terorizmom za civilno društvo i državna tela (lokalna, regionalna ili nacionalna). Isto tako, ove organizacije mogu zauzvrat da postanu njihovi portparoli za opštu javnost.

Da bi se podržale žrtve terorizma i sarađivalo s njima i njihovim organizacijama, presudno je shvatiti posebne okolnosti i dinamiku s kojima su suočene, bilo odmah nakon datog događaja ili mnogo godina kasnije. Što bolje budemo shvatili njihove nevolje, to ćemo više moći da učinimo na promovisanju njihovog procesa oporavka i ostvarivanja pravde za njihov slučaj – i to će više organizacije žrtava moći da podignu svest o nasilnom ekstremizmu. Stoga je presudno podržati ove grupe u njihovom radu, pomoći ljudima koja se bore sa tragičnim okolnostima i obnoviti njihovu samostalnost u društvu. Ovo podrazumeva obezbeđivanje pojedinačnim žrtvama i njihovoj rodbini potpune emocionalne, psihološke i praktične podrške koja im je neophodna za oporavak.

Zakonska zaštita, ravnopravnost među žrtvama i nezavisnost od države su osnovni preduslovi. Biti nezavisan ne podrazumeva nespremnost na saradnju. Tamo gde su ciljevi zajednički, kao u borbi protiv nasilnog ekstremizma, ovo se čak smatra potrebom.

¹ Izraz „organizacije žrtava“ upotrebljen u ovom dokumentu označava organizacije žrtava, udruženja, grupe za samopomoć i interesne grupe

Osim toga, države treba da podrže žrtve i osnivanje njihovih organizacija. Olakšavanje ovog procesa može da ima različite oblike: na primer, može da se odnosi na finansijsku podršku ili pomoć putem posebno zahtevane stručnosti. Vlade (na lokalnom, nacionalnom i evropskom nivou) takođe mogu da ponude platformu, da organizacijama obezbede pristup službama za komunikaciju s javnošću i da podrže njihove komunikacione projekte i aktivnosti. Ustanove koje finansira država ili su u državnom vlasništvu, poput škola, treba snažno podsticati na otvoreno prihvatanje svedočenja u CVE. Ova podrška ne podrazumeva slaganje o svim temama (naime, ponekad države i organizacije žrtava mogu da imaju suprotne poglede). Ipak, uzajamno poštovanje treba da postoji sve vreme.

Naposletku, presudno je da vlade prepoznaju sve žrtve terorizma, bez obzira na političku, ideološku i versku prirodu terorizma kojem su bili izloženi. Diskriminacija između grupa žrtava pogođenih raznim terorističkim činovima može da izazove smetnje i da umanju ili onemogući socijalnu koheziju i sposobnost organizacija žrtava da deluju u CVE.

Projekat „Preživeli za mir“, koji je pokrenula Fondacija za mir Tim Parry i Jonathan Bali (Velika Britanija), pruža žrtvama političkog nasilja i terorizma kako virtuelnu, tako i stvarnu mrežu za podršku ljudi s istim iskustvom tamo gde posebni službenici održavaju komunikacione platforme, kao i program aktivnosti u koji preživeli mogu da se uključe posle intenzivnih razgovora jedan na jedan.

Preživeli se (uključujući članove porodice i bivše prestupnike) upoznaju s interaktivnim neformalnim načinom funkcionisanja i podrškom u namenski izgrađenom Mirovnom centru i na drugim mestima, u nameri da im se pomogne da se izbore i oporave od svojih iskustava. Kroz sesije o životu s traumom i o deljenju iskustava, preživeli se obučavaju i podržavaju da samostalno preduzmu aktivnosti na svom zastupanju i vođstvu, često se sećajući i podižući svest o uticaju nasilnog ekstremizma, a u cilju smanjivanja pojave ekstremizma u budućnosti.

Zahvaljujući stručnoj obuci i podršci, preživeli takođe mogu zajednički lakše da dobiju Obuku o kritičnim događajima koju drži specijalni tim kako bi se pomoglo u pripremama za primarne reakcije na terorističke napade.

Pored toga, aktivnosti mogu da obuhvate dijalog, gde se preživeli podstiču da se sastanu s bivšim prestupnicima ili predstavnicima „druge strane“ u cilju međusobne humanizacije i prekidanja kruga nasilja.

Videti: <http://www.foundation4peace.org/>

2.2 Šta je važno znati²

Nisu sve žrtve spremne na svedočenje niti će uvek biti u stanju za to; u takvim slučajevima ne bi trebalo da kritikujemo ili donosimo svoj sud. Svedočiti kao žrtva je emotivno zahtevan zadatak. Zbog toga organizacije žrtava koje rade u oblasti CVE treba da rade samo sa žrtvama koje su spremne i u stanju da budu uključene u rad na sprečavanju nasilnog ekstremizma kao govornici, pisci, organizatori itd.

² Priručnik, Together we are smarter and stronger! (2008) Ms I. Cancrinus and Ms J. C. M. Netten MSc, MA. Impact.

Žrtve moraju da se pozabave sopstvenim ličnim (psihološkim i fizičkim) posledicama prošlosti, što treba uzeti u obzir. Prošlost i situacija svake žrtve se razlikuju. Žrtve koje dele svoje priče imaju različite razloge i motive da to urade. Svedočiti kao žrtvaje emotivno zahtevno: ovo se obično zaboravlja. Čak i kada je podrška obezbeđena, ljudi mogu privremeno ili zauvek da prestanu da dele svoje priče: na primer, možda nisu u stanju da se izbore sa tim zadatkom ili su nezadovoljni načinom na koji se s njima postupa. Organizacije žrtava treba da se postaraju da žrtve ne budu ponovo viktimizovane zbog toga što su svedočile. Svima koji svedoče i objavljuju svoja svedočenja treba ponuditi pomoć u postupanju sa traumom uključenom u ovaj proces.

Period žaljenja

Žrtve moraju da se izbore s užasnim situacijama. Njihovi životi su drastično izmenjeni i više nikada neće biti isti. Možda su preživeli ogroman gubitak: voljenih osoba, fizičkog integriteta, posao, budućnost, pa čak i veru u život i svet. Ukratko, oni žale zbog brojnih gubitaka i moraju da se izbore sa različitim emocijama: zakonsko i društveno priznanje, pa je zbog toga krajnje neophodna emocionalna i praktična podrška. Kao što je već pomenuto, organizacije žrtava terorizma mogu da pomognu u ovom procesu pružajući informacije (počev od pravnih pitanja do adresa specijalnih terapeuta), savetovanje, smernice, priznanje, podršku itd.

Žaljenje je sasvim individualan, lični i jedinstven proces; svaka žrtva žali i izražava svoje očajanje na sebi svojstven način. Žaljenje utiče ne samo na članove porodice, već i na prijatelje, susede, kolege, zajednicu, pa čak i čitavu naciju. Organizacije treba posebno da budu svesne različitih potreba, brzine oporavka i načina izražavanja bola i nezadovoljstva među onima koji su u periodu žaljenja: (veoma) mladim ljudima, decom, (mlađim) odraslim ljudima, roditeljima, braćom, sestrama i žrtvama.

Otpornost

Ljudska istorija beleži mnogo užasavajućih i nasilnih perioda: ratova, nesreća i nevolja koje su značajno uticale na lični i društveni sklop u mnogim oblastima. Ipak, u patnjama i posledicama takvih radnji ljudi su uvek pokazivali svoju otpornost. U brojnim slučajevima ljudi mogu da podnesu najteže okolnosti i da se oporave; kada pronađu snagu da se uzdignu iznad nevolja. Ljudi u neposrednom okruženju neke osobe – najbliža ili šira porodica, prijatelji, susedi, klubovi ili verske zajednice – mogu najviše da pomogne u ovim slučajevima. Saosećajan slušalac i praktična pomoć mogu da doprinesu tome da se osoba pogođena nesrećom oseti manje izolovano, što će zauzvrat motivisati i ohrabriti žrtve da povećaju svoju otpornost.

Žrtvovanje

Uključivanje u organizaciju žrtava i svedočenje je svakako pohvalno, a može pozitivno da deluje na mnogo ljudi, uključujući i u procesu oporavka. Međutim, u manjem broju slučajeva postoji rizik od „žrtvovanja“, što znači da je pojedinac oslabljen, a ne osnažen. Ovo znači da se žrtve u štetnoj meri (povećano ili u potpunosti) poistovećuju s terorističkim činom i posledicama, što više ne ostavlja prostora za ostale aspekte njihovog života. Žrtve ostaju usredsređene na sve problematične i bolne aspekte nesreće, čak i posle dugačkog vremenskog perioda, pa im je nekada

sve teže ili čak nemoguće da se okrenu ka budućnosti i usredsrede na oporavak, što ih, samim tim, čini zavisnima i pasivnima. Presudno je da organizacije žrtava terorizma budu svesne ovoga i da prepoznaju takve slučajeve, te da ove ljude podstaknu na traženje stručne pomoći (ukoliko je ne obezbeđuje organizacija žrtava) i da uspostave novu ravnotežu. U tim slučajevima nekada je kontraproduktivno koristiti njihove poruke da bi se suprotstavilo nasilnom ekstremizmu jer ih to pre može oslabiti nego osnažiti za oporavak.

Hijerarhija patnji

Zajednička ljudska osobina jeste upoređivanje svog položaja ili situacije s ostalima; da li smo bolji, bogatiji, važniji, moćniji itd. ili smo u gore položaju? Ova tendencija može da podstakne pojavu koja se često beleži kod žrtava; hijerarhiju patnji, odnosno ko najviše pati. Žrtve i ožalošćeni mogu – prećutno ili otvoreno – da upoređuju svoju situaciju, procenjujući koga treba smatrati većom žrtvom, pa, samim tim, ko zaslužuje veću pažnju, priznanje i podršku. Strana za koju se smatra da je manja žrtva takođe može da ima manje prava na pomoć. Teško je pomiriti se s ovakvim situacijama, ali prepoznavanje ovakve vrste ponašanja može da pomogne u prepoznavanju i ograničavanju tih procesa. Hijerarhija patnji takođe može da spreči žrtve da potraže i prihvate pomoć, a isto tako da dovede to toga da osobe zadužene za pomoć ne pomognu svima kojima je pomoć potrebna.

Priče u CVE

Obično se priče žrtava proučavaju i analiziraju pomoću „terapeutskog pripovedanja“ – metoda za prevazilaženje traume žrtava i zajednica. Glavna ciljna grupa ovakvog pripovedanja jeste sama žrtva: omogućavanje žrtvi da govori o onome šta se dogodilo da bi mogla da prevaziđe mentalne blokade. Stručnjaci i medicinske sestre za mentalno zdravlje, psihijatri koji postupaju u vanrednim situacijama i pisci već dugo zagovaraju prednosti čitanja literature, ekspresivnog pisanja, terapeutskog pripovedanja i terapije poezijom po mentalno zdravlje pacijenata u kliničkom okruženju³

Mi smo zainteresovani za prelaz s kliničke, zdravstvene i zaštitne dimenzije na javnu, političku i pedagošku dimenziju: kada pripovedanje postane način za osnaživanje građana dajući im pravo glasa. U tim slučajevima uloga pripovedanja prevazilazi katarzu; ono je istovremeno sredstvo transformisanja potisnute priče u novu i zajedničku nacionalnu istoriju, kao što je bio slučaj sa žrtvama aparthejda u Južnoafričkoj Republici ili sa preživelim iz koncentracionih logora u Evropi.

2.3 Pripremanje žrtava za svedočenje

Preduslovi

Mnoge organizacije žrtava podržavaju žrtve u pripremi za svedočenje. Priprema je ključna zbog lične bezbednosti, uspešnog slanja poruke i dobrog okruženja u kojem se daje svedočenje.

³ Enhancing Counter-Terrorism Strategies Through Visual Storytelling Techniques and Community-Empowered Ethnographies, by Sudha ARLIKATTI and Melinda LEVIN, in Counter Terrorism in Diverse Communities, S. Ekici (Ed.) IOS Press, 2011.

Preduslov za uspešnu pripremu jeste poverenje između žrtve i organizacije žrtava. Takođe je neophodna pozitivna i otvorena atmosfera. Prvi korak jeste uspostaviti odnos zasnovan na poštovanju. Ljudima je potrebno izvesno vreme da se oslobode. Neophodno je stvoriti toplu atmosferu i ostaviti dovoljno vremena za priču, deljenje iskustava i slušanje ostalih.

Potrebno je izvesno vreme pre nego što ljudi budu spremni da prenesu svoje priče. Žrtve će ponovo proživeti iskustvo i izraziti svoje nezadovoljstvo. Prvih nekoliko razgovora biće posvećeno onome što se dogodilo i uključiće detalje tih događaja. Zatim slede rasprave o počiniocu i žrtvinoj porodici i osećanjima. Proces se, međutim, ne završava posle određenog broja razgovora. Koristeći dane za timske aktivnosti (timbuilding), razmenjujući priče s ostalim žrtvama, posete savetniku i sklapanje ličnog kontakta i prijateljstava može se uspostaviti mreža podrške i izgraditi doživotna saradnja. Ovo je potrebno zato što, ako nekoga zaista dobro poznajemo, možemo da ga zaštitimo i da osetimo kada su dostigli svoje granice. Osim toga, izgradnja mreže žrtava terorizma može da bude od koristi žrtvama jer su podržane deljenjem iskustava i priča s ostalim žrtvama.

Pored ovog procesa, žrtve bi trebalo da budu prođu obuku⁴ kako bi se pozabavile sledećim pitanjima:

- kako ispričati svoju priču;
- kako postupati prema sopstvenim emocijama prilikom pripovedanja priče;
- kako koristiti predmete, slike i audio-vizuelni materijal;
- kako prilagoditi svoju priču određenoj ciljnoj grupi, npr. mladima;
- kako odgovoriti na teška pitanja;
- kako postupati s neprijatnom publikom;
- kako pripovedati priču kao sastavni deo univerzalne, šire poruke.

U školi

Kada žrtve odlaze u školu da bi prepričale svoja iskustva, oni ili njihova organizacija prvo moraju da posete školu i da se sastanu s nastavnikom. Pre svedočenja, mladima bi trebalo dati relevantne informacije i uključiti ih u diskusiju na tu temu (kako bi stekli određeni uvid). Mladi treba da budu unapred obavešteni, ohrabreni i motivisani jer su neki od njih možda stidljivi, uplašeni ili nezainteresovani za temu. Učenici i studenti mogu da unapred zajedno naprave spisak mogućih pitanja poređanih prema činjenicama, ličnim iskustvima, mišljenjima itd. Može biti izuzetno važno da narator vidi pitanja učenika pre samog događaja kako bi stekao predstavu o projektu i o publici.

Na kraju, važno je da škola shvati da je ona (zajedno sa organizacijom žrtava) odgovorna za žrtvu posle sastanka sa mladima. Ponovno prepričavanje uznemirujućeg događaja pokreće snažne emocije, pa nastavnici i školsko osoblje treba da odvoje određeno vreme da zahvale žrtvi i da rezimiraju sastanak.

Školskom osoblju su potrebne smernice o načinu na koji će se pozabaviti nekim pitanjima i postupiti prema problematičnom ponašanju (bilo da je duboko emotivno ili suprotstavljeno). Priprema

⁴ U ovom priručniku se mogu naći mnogobrojni sastavni delovi obuke, ali sama obuka još nije osmišljena u okviru RAN

takođe podrazumeva kontekstualizaciju narativa, npr. integrisanje programa u nastavni plan za građansko vaspitanje, filozofiju ili istoriju. Teme bi trebalo da budu povezane s interesovanjima mladih kako bi zadržale njihovu pažnju i podstakle radoznalost u cilju, na primer, boljeg razumevanja stranih kultura, globalizacije itd. Kada se program smatra delom nastavnog plana, postojaće veći kontinuitet i šira pokrivenost programa, a svedočenja će postati opšte prihvaćena među učenicima. Na kraju, potrebno je pratiti program i ocenjivati njegove rezultate (to treba da rade organizacije žrtava i škole, pa čak i stručnjaci na višem akademskom nivou) kako bi se omogućile predložene procene, prilagođavanja i poboljšanja.

3. poglavlje: Svedočenja žrtava terorizma

3.1 Promenljive veličine u procesu komunikacije

Saopštavanje svedočenja publici je složen proces, a dejstvo zavisi od više promenljivih veličina. Svedočenja se javljaju u različitim oblicima: direktna svedočenja oči u oči, i indirektna svedočenja preneti putem fotografije, filma, interneta i društvenih medija. Nije odlučujuća samo priča – postoje ostali važni elementi: način na koji se priča, ko priča, gde, kroz koji kanal, s kojim ciljem i kojoj publici. Pitanje efikasnosti može se posmatrati iz različitih perspektiva i od strane različitih aktera (ciljna grupa, naratori, medijator itd.).

Postoje relevantne teme za način na koji glas žrtava može da postane delotvoran u preventivnom radu, kao što su obrazovanje, društvene i bihevioralne nauke, veština ubeđivanja u komunikaciji, odnos između mladih i medija, pa čak i marketing. Prilikom korišćenja svedočenja, presudno je biti upoznat sa složenim procesom komunikacije i s promenljivim veličinama koje imaju ulogu u ovom procesu.

3.2 Uticaj svedočenja

Jedan od radnih elemenata svedočenja žrtava terorizma jeste činjenica da se ljudi obično identifikuju s njima. Svedočenje deluje tako što humanizuje temu, ostavljajući za sobom samo činjenične elemente (broj umrlih, opis okolnosti i tako redom). Lične priče žrtava utiču na dva načina. One povezuju lica s onima koji su bili napadnuti, ali takođe ističu kako to može da utiče na obične ljude, te kako se izboriti sa šokantnim i uznemirujućim situacijama. Što se više žrtve budu smatrale „jednim od nas“, to će biti veći uticaj koju će njihova poruka poslati publici. Žrtve koje iznose priče u sopstvenoj zajednici će imati veći uticaj.

Žrtve priča dostupne su akterima kao što su škole, centri u zajednici, NVO i lokalne vlade. Ovi akteri mogu da naglase perspektivu žrtava u priči o nasilnom ekstremizmu. Usredsređivanje samo na počinioce, ne pokazujući posledice njihovih radnji, može da ih prikaže u glamuroznom i romantičnom svetlu grupama osetljivim na radikalne poruke. Lokalni akteri biće bolje upoznati s lokalnom (političkom) situacijom u kojoj se odvija proces radikalizacije. To pruža mogućnosti da se potraže odgovarajuća svedočenja u pravo vreme, u pravoj situaciji i za pravu ciljnu grupu ili publiku.

„Svedok istorije“ (Austrija), projekat Sestara protiv nasilnog ekstremizma (SAVE), mlade u formativnim godinama uvodi u stvarnost nasilnih ekstremističkih ideologija i predstavlja alternative za osvetu. Lične priče takođe mogu da dopru do publike bolje nego bilo koji zvanični govor i apstraktna analiza. Kao žrtve i preživeli, oni pričaju s pozicije autentičnosti i moralnog autoriteta, te sa ličnim ubeđenjem.

Filmovi u okviru projekta „Svedok istorije“ daje ljudsko lice tragičnim terorističkim napadima i stvara moćnu protivtežu ekstremističkoj propagandi.

Lične priče žrtava koje su iskustva o očaju i gubitku učinila jačima i omogućila im da zauzmu pozitivan stav pomažu da se izbrišu linije između „crno-belog“ načina razmišljanja. One će posejati seme sumnje u mislima onih koji možda razmišljaju o tome da podrže nasilje, ili onima koji nemaju alternativu. To je pristup „srcem i umom“: razviti kritičko razmišljanje kao sredstvo za sprečavanje radikalizacije.

Videti: <http://www.women-without-borders.org/projects/37>

3.3 Direktna svedočenja

Direktna svedočenja su svedočenja žrtava ispričana određenoj publici, na primer, mladima u školi. Fizičko prisustvo žrtve koja pripoveda ličnu priču utiče na publiku. Postoji međusobni kontakt između pošiljaoca i primaoca svedočenja, pa publika direktno oseća iskrenost, empatiju i humanu poruku. Žrtva može da kontroliše kako i šta govori. Diskusija predstavlja sastavni deo svedočenja. Žrtva kasnije može da odgovara na pitanja i da učestvuje u raspravi. Delotvornost svedočenja u velikoj meri zavisi od toga kako će ga žrtva ispričati. Stav i raspoloženje žrtve utiče na svedočenje, pa samim tim i na publiku. Rizici po žrtve koje iznose direktna svedočenja jesu moguće dejstvo ponovnog proživljavanja traume, moguće predrasude i potpuno predavanje emocijama.

Omagh grupa za podršku i samopomoć (OSSHG) iz Velike Britanije organizuje projekte pripovedanja priča u školama kako bi podigla svest o uticajima radikalizacije. U toj grupi kažu da su mladi ljudi krajnje povodljivi i treba da saznaju više o aktivnom građanstvu, društvenoj interakciji, kulturnoj raznolikosti itd. u okviru građanskog vaspitanja u školama.

Videti: <http://www.omaghbomb.co.uk>

3.4 Indirektna svedočenja (fotografije/filmovi/štampa)

Indirektna svedočenja žrtava terorizma predstavljaju žrtvinu priču bez njenog fizičkog prisustva, npr. u filmu ili knjizi. Prednosti su to što se tako dopire do brojnije publike s manje napora, a mogu se dodati vizuelni i audio efekti. Međutim, ovaj metod ima svoje nedostatke: nepoznatu delotvornost svedočenja kao jednog dela komunikacije usmerene protiv nasilnog ekstremizma,

gubitak kontrole nad porukom odnosno moguća zloupotreba poruke, i nedostatak povratnih informacija.

Indirektni izvori poput knjiga, fotografija ili filmova mogu da prenesu čitavu priču iz različitih perspektiva. Ovo može da podstakne razmišljanje kod publike. Obraćanje na emocionalnom nivou kako bi se kod publike stvorila empatija, podržace poruku svedočenja. Grupna dinamika može se na pozitivan način iskoristiti tokom rasprave o indirektnom izvoru ukoliko je dobro pripremljena i usmerena.

Indirektni izvori svedočenja mogu se kombinovati sa studijskim posetama muzeju, komemorativnim spomenicima ili mestima na kojima se odigrao napad/događaj. Osim toga, korisno je ukoliko program ima podršku portala ili internet stranice, koji sadrže relevantna i dodatna dokumenta, fotografije, video-snimke i tako redom. Zbirka (in)direktnih izvora svedočenja mogla bi se odabrati u svakoj državi kako bi se koristila u nacionalnim programima ili nastavnom planu.

Italijansko udruženje žrtava terorizma i otpora prema ustavnom poretku države (AIVITER) (Italija) osnovala je modul obučavanja za obrazovni sistem kako bi podigla svest o ekstremističkom nasilju i promovisalo aktivno građanstvo među mladima.

Koriste se priče i direktna odnosno indirektna svedočenja preživelih, članova porodice i žrtava terorizma. Polazeći od sadašnjih izazova terorizma, svedočenja i multimedijalni instrumenti za priče žrtava koriste se za prisećanje o srodnim događajima u italijanskoj istoriji; oni podižu svest i povećavanju informacije/znanje o nacionalnom terorizmu i o istorijskim i kulturnim korenima. Svest o upotrebi nasilja u politici i o riziku uključivanja u nasilni ekstremizam podstiče mlade da razvijaju kritičko mišljenje.

Isto tako, pripovedačka aktivnost preživelih/žrtava, u prvom licu i u javnosti, osnažuje ih i povećava njihovu otpornost, njihov društveni status i ulogu.

Videti: <http://www.vittimeterrorismo.it>

Postoji potreba za većim brojem različitih svedočenja jer se različiti ljudi vezuju za različite priče ili događaje. Širok izbor svedočenja podrazumeva veći izbor prilikom potrage za nečim što odgovara određenoj ciljnoj grupi.

3.5 Smernice za upotrebu svedočenja

Prilikom korišćenja svedočenja žrtava terorizma u borbi protiv nasilnog ekstremizma primenjuju se određene smernice objašnjene u nastavku.

- Izolovano, samostalno svedočenje je manje korisno. Svedočenja treba da budu deo većeg programa i integrisana u okviru obrazovnog sistema i civilnog društva radi društvene podrške i obuke koja će se baviti praktičarima prve linije, lokalnim/nacionalnim kampanjama, NVO, zatvorskim osobljem i vaspitačima.

- Žrtvama se strogo preporučuje da rade u saradnji sa organizacijom žrtava. Organizacije žrtava mogu da podrže, pripreme, koordinišu i obučavaju žrtve o načinu iznošenja svedočenja pred određenom publikom. Ukoliko žrtve deluju same, to može da naškodi samim žrtvama, pa čak i da unište povod za CVE. Da bi bile efikasnije i da bi se zaštitile, žrtve moraju da rade kako sa praktičarima, tako i sa ostalim žrtvama sa kojima će podeliti iskustvo i odgovoriti na njihova pitanja, sumnje i potrebe. Usamljena žrtva može se osetiti izolovano i ima veće šanse da izrazi agresivnu ili negativnu poruku koja bi mogla da bude kontraproduktivna za CVE.
- Motivacija za iznošenje priče ne treba da bude zahvalnost niti priznanje. Ona treba da ima širi cilj.
- Svedočenja su fokusirana i posebno usmerena na posebnu publiku.
- Svedočenja treba da obuhvate refleksiju (vraćanje u prošlost i učenje iz nje) kako bi se napravila razlika u sadašnjosti i budućnosti.
- Neophodno je očuvati kvalitet svedočenja i ažurirati ga da bi ono zadržalo svoju snagu.
- Politički kontekst narativa ne treba da ima glavni značaj; umesto toga, najistaknutiji položaj treba da zauzimaju istorijski i demokratski kontekst i proces. Žrtva ne treba da ubeđuje ili indoktrinira publiku. Pomoću svoje priče i ličnog putovanja žrtva ima za cilj da se osvrne na prednosti demokratskih vrednosti i na uspešan krug dijaloga i uzajamnog poštovanja. Žrtve takođe omogućavaju unapređivanje kritičkog razmišljanja.
- Glavni cilj sastanka nije saglasnost publike ili postizanje kompromisa, već da publika čuje priču o stvarnom iskustvu i da se osvrne na sadržaj (činjenice) i emocije. Naravno, mogu se izražavati politička mišljenja, ali to ne bi trebalo da bude u središtu priče.
- Kada se lična priča odnosi na osnovne demokratske principe, žrtva bi mogla da svoju priču učini snažnijom za mlade. Primenujući demokratske principe ostvaruje se i veće obrazovno dejstvo.
- Biti svestan o tome da svedočenja mogu da imaju kontraproduktivne rezultate: na primer, ljudi mogu da osećaju da su njihova ideologija ili radikalna mišljenja dobili potvrdu. Biti svestan o tome da pogrešno upotrebljena svedočenja mogu da imaju kontraproduktivne rezultate kako bi se objasnile neprihvatljive ideje poput rasizma, teorija zavere i opravdanosti terorizma.
- Svedočenja bi trebalo da se usredsrede na priču žrtve, a ne na prošlost ili cilj počinioaca.
- Postarajte se da na sesiji ima dovoljno vremena za vođenje dijaloga.
- Rad u malim grupama.
- Kao gostujući govornik, nemojte da se izgubite u svojoj priči i nemojte pričati suviše dugo. Ostavite dovoljno vremena i prostora kada planirate razgovor
- Okruženje i priča treba da naglase ljudski aspekt i priča treba da se prenese sa empatijom.
- Za kratak pregled sa žrtvom može se upotrebiti obrazac za evaluaciju kako bi se poboljšao narativ.
- Ukoliko su svedočenja uključena u obrazovne programe, počnite u ranom uzrastu. U ranoj fazi adolescencije mladi istražuju oblike identiteta, povodljivi su i prijemčivi su za aktuelne događaje i njihove posledice po društvo. Ova faza ličnog razvoja, kada deca eksperimentišu identitetom, je od velikog značaja. U tom slučaju je važno prilagoditi priču publici i pomoći joj da razvije sposobnost kritičkog razmišljanja.

- Obrazovni programi koji koriste svedočenja žrtava mogu da pomognu mladima da steknu znanje i veštine potrebne za aktivno učešće u demokratskom društvu i da se potrudе da reše sukob mirnim putem. Oni pomažu u stvaranju demokratske klime i suprotstavljanja nasilju, rasizmu, netoleranciji itd. Didaktički i pedagoški (obrazovni) programi treba kod mladih da podstaknu kritičku analizu i razmišljanje. Dodatne korisne napomene o osnaživanju vaspitača i škola u oblasti sprečavanja radikalizacije navedene su u Manifestu obrazovanja – Osnaživanje nastavnika i škola pomoću RAN PREVENT.⁵
- Kada žrtva postane finansijski zavisna od uplata koje dobija za svoje svedočenje, to dovodi u pitanje okolnosti. Žrtve su svedoci i iskreni glasovi. One moraju da budu podržane, a njihovi troškovi pokriveni. Ipak, ako su žrtve plaćene svaki put kada svedoče, to će prerasti u posao i moglo bi da dođe do kontraproduktivnog takmičenja između žrtava.

Kritična masa (Holandija) putuje u škole s pet prekomorskih kontejnera natovarenih „iskustvima“. U prisnoj atmosferi studenti se podstiču na istraživanje svojih prijatelja i neprijatelja. Ko su oni i kako su to postali?

Cilj projekta FRIEND&FOE („prijatelj i neprijatelj“) jeste da se (mladim) ljudima, studentima i njihovim nastavnicima obezbede alatke za konstruktivno postupanje u sukobima, kako u ličnom životu, tako i u društvu uopšte, kao i da se aktivnošću spreči širenje ksenofobije i radikalizacije, društvene isključenosti, diskriminacije i maltretiranja.

U dodatnim lekcijama mentorima ili nastavnicima se omogućava rasprava o društvenim problemima u učionici i školi, na osnovu iskustava koje su njihovi učenici doživeli u „kontejnerima“. Lekcije se usmeravaju na posebne časove, kao što su mentorski časovi, društvene nauke i istorija, ali i na karijeru i građanstvo u stručnom usavršavanju. Ovo je primer kako integrisati svedočenja u širi program, pa čak i organizovanje dodatnih časova.

Videti: <http://www.criticalmass.nl>

3.6 Internet i društveni mediji

Svedočenja se mogu snimiti na filmu i objaviti na internetu, na primer, na YouTube kanalu ili Facebooku, ili se širiti putem društvenih medija ili elektronske pošte. Upotreba interneta može da bude korisna za distribuciju narativa. Internet omogućava pristup široj publici i relativno je lako sredstvo za distribuciju. Isto tako, distribucija je kratkotrajnija i iziskuje manje resursa za žrtvu koja će izneti svoje svedočenje samo jednom, prilikom snimanja.

Glavni nedostaci upotrebe interneta jesu to što su vreme i kontekst gledanja nepoznati, baš kao i publika koja će videti sadržaj. U širem kontekstu, svedočenja se mogu sakupiti na internet stranici ili forumu. Internet stranice mogu da obezbede informacije, da podstaknu, stvore svest i aktiviraju ljude, ali isto tako utiču na stvaranje društvenih mreža i pružaju biblioteku sa informacijama iz

⁵ Videti: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/docs/manifesto-for-education-empowering-educators-and-schools_en.pdf

prošlosti i radionice za nastavnike, kao i stručnost za medije. Ukoliko je širi kontekst dostupan na internetu, on može da privuče manje čitalaca.

Prilikom širenja svedočenja na internetu i društvenim medijima, treba da postoji svest o tome da se mogu pojaviti negativne reakcije na žrtvu ili na grupu kojoj ona pripada. Aktivnosti žrtava na internetu mogu da predstavljaju izvesne rizike, kao što su zloupotreba sadržaja ili negativan uticaj na žrtve (njihovu reputaciju ili karakter), pošto su informacije na internetu javne.

Iako se žrtve kao takve mogu smatrati verodostojnima, korisnici interneta možda neće posetiti internet stranicu organizacije žrtava s izričitom željom da odgledaju svedočenje. Stoga, svedočenja takođe treba integrisati u druge internet stranice i treba da ih prikazuju i ostale organizacije, a ne samo organizacija žrtava. Svedočenja ili način dolaženja do njih mogli bi da predstavljaju deo zajednice mladih na internetu, na primer. Ovo je pristup odozgo prema gore i ima verodostojnijeg glasnika.

Kombinacija aktivnosti na internetu i van njega, koja nosi neku poruku deluje kao najefikasniji način. Internet sadržaj kojem nedostaje kontekst ili ostavlja jaz između ciljne grupe i osobe koja šalje poruku. Ovaj jaz može se premostiti širenjem informacija van interneta. Isto tako, internet i društveni mediji mogu da podstaknu refleksiju, pa čak i da poseju seme sumnje kod nekih.

Stvaranje veza između ljudi (premošćavanje i vezivanje) s potencijalom da promene način razmišljanja kod ljudi teško je izvodljivo u relativnoj anonimnosti. Kontakt oči u oči s ciljnom grupom važan je za stvaranje svesti, a mogao bi i da promeni stavove.

Uticaj aktivnosti na internetu je teško pratiti. Teško je izmeriti da li je aktivnost stigla do ciljne grupe i da li je grupa dobila pravu poruku. Praćenje kvantitativnih rezultata, kao što su pregledi stranica, „lajkovi“ i ostali oblici statističkih informacija koji se lako dobijaju pomoću softverskih programa mogu da pomognu u utvrđivanju da li se stiglo do ciljne grupe. Međutim, ovo neće dati pregled uticaja poruke i toga da li je ciljna grupa izvukla pravu poruku. Kvantitativno istraživanje je neophodno da bi se utvrdili uticaji na ciljnu grupu.

Žrtve (i organizacije žrtava) mogu da koriste internet i društvene medije u druge svrhe osim direktnog prikazivanja svedočenja publici, kao što je prikazano u nastavku:

- Da bi se stvorila baza podataka o istorijskim činjenicama;
- Da bi neko postao „aktivista“ na internetu, tj. bio verodostojan glas koji osporava govor mržnje i radikalizam na internetu;
- Da bi se pomoglo ljudima koji podržavaju vaš slučaj u društvu dajući im platformu i informacije koje će im pomoći u njihovom radu na terenu. Da bi se podržali roditelji koji žele da diskutuju o određenim temama sa decom, pa čak i pokrenuti telefonsku liniju za pomoć.

Mapa terora Udruženja žrtava terorizma (COVITE) (Španija) koristi moć onlajn komunikacije tako što objavljuje tekstove, snimke i slike mesta na kojima su se dogodili napadi. Sav sadržaj se koristi putem multimedijalne alatke radi kontekstualizacije terorizma i objašnjavanja kako nasilna radikalizacija može da upropasti život.

Videti: <http://mapadelterror.com/en>

4. poglavlje: Kako postupati s medijima

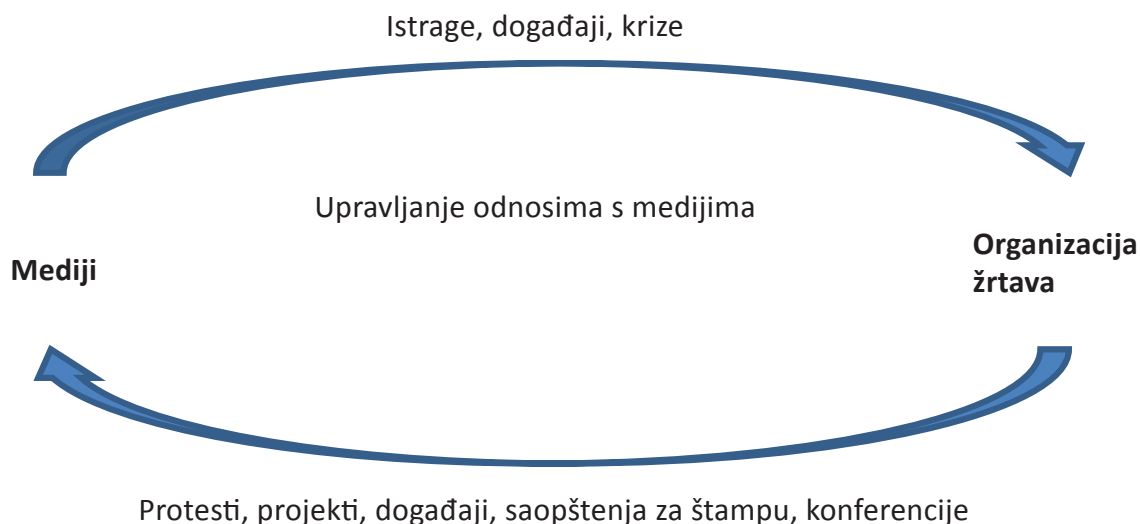
Teroristički napadi uglavnom imaju za cilj da pogode javno mnjenje pre nego same žrtve. Mediji i teroristi su potrebni jedni drugima; imaju simbiotski odnos⁶. Terorizam ima za cilj da svoje priče predstavi ne očima žrtava već očima posmatrača. Terorizam istražuje stanovište posmatrača šireći strah i teror, s jedne strane, i konkretnu propagandu vrbovanja, s druge strane, u simbiotskom odnosu s medijima. Žrtve i njihova udruženja pokušavaju da preokrenu i predstave taj narativ iz suprotnog ugla, unapređujući sopstveno stanovište, koje se sastoji od njihovih priča, svedočenja, javnih govora i intervjuja. Ali kako organizacije žrtava (i žrtve) mogu da iskoriste medije kako bi predstavili suprotan stav u cilju sprečavanja nasilnog ekstremizma i terorizma?

Jedna od prednosti medija jeste da oni mogu da se obrate široj publici. Nedostatak je to što organizacije žrtava gube kontrolu nad porukom. Obe strane (organizacije žrtava i mediji) treba da ostvare međusobnu korist šireći poruku. To podrazumeva sadržaj vredan objavljivanja koji je u skladu s porukom žrtava. Treba uzeti u obzir ovu razliku u ciljevima.

U zavisnosti od okolnosti, svaka strana bi mogla da se približi drugoj. Stoga su glavna pitanja sledeća:

1. Kako organizacije žrtava (i žrtve) mogu aktivno da iskoriste medije kako bi preneli određenu poruku u cilju sprečavanja nasilnog ekstremizma? Kada je to efikasno? Šta je u interesu medija?
2. Kako bi organizacije žrtava (i žrtve) trebalo da reaguju kada im se obrate mediji (reaktivno)? Kada je to efikasno? Kada je to u interesu organizacije žrtava?

⁶ Terorizam, mediji i etika fikcije, Antony Kubiak (2010)

Slika 1: Odnos med organizacijama za pomoć žrtvama terorizma in mediji

Četvrto poglavlje usredsređuje se na organizacije žrtava koje se bave medijima, ali se takođe odnosi na žrtve i ostale organizacije koje se bave sprečavanjem radikalizacije i ulogom medija. Većina naučenih lekcija primenjiva je s oba gore opisana stanovišta, bez obzira na to da li se aktivno pristupa medijima ili u odgovoru na obraćanje medija.

Postoji razlika između sadržaja svedočenja u medijima i forme svedočenja. Forma obuhvata stil, kanal ili medije koji se koriste da bi se prenelo svedočenje. Sadržaj se odnosi na predmetnu materiju. Priprema intervjuisane osobe i novinara takođe je presudna. Portparol organizacije žrtava (koji može da bude žrtva) treba da dobije savete i podršku organizacije žrtava ili stručnjaka o tome kako da se postavi prema medijskoj pažnji.

Za organizacije žrtava priprema širih razmera takođe je neophodna, kao što je razvoj plana ili strategije komunikacije. Isto tako je značajna izgradnja i održavanje dobrih odnosa između organizacije i medija jer se time doprinosi prenošenju poruke.

4.1 Sadržaj

Da bi privukla medijsku pažnju, organizacija žrtava treba da učini svoju priču zanimljivom i lakom za novinarsku i uredničku obradu: da piše ili govori jasno, da izražava ideje na prirodan i prikladan način, da bude relevantna i sadrži zanimljive ideje. Mediji će ceniti nove uglove priče. Ovo se može ostvariti, na primer, pozivanjem VIP da budu portparoli. Kada se angažuje neka čuvena osoba, treba biti siguran da će ona verodostojno preneti pravu poruku.

Još jedan način za angažovanje medija jeste primetiti nešto novo: novo svedočenje, događaj, novi koncept, pristup ili godišnjicu. Treba iskoristiti odsudan trenutak, na primer, iskoristiti dan sećanja na žrtve kako bi se privukla veća pažnja i naglasila relevantna pitanja, projekti itd. Da bi se priča produbila, temu treba staviti u širi politički kontekst ili je povezati sa skorašnjim događajem,

naglašavajući kako je priča/rad povezan s događajem koristeći svedočenja žrtava koje imaju suštinsku vezu sa skorašnjim terorističkim činom, na primer.

Popularne su priče u stilu „David protiv Golijata“. Na dobar prijem nailazi mala grupa ljudi koji se bore za pravdu protiv većeg tela kao što je država, pravosudni sistem ili radikalni odnosno ekstremistički pokret. Uopšteno uzev, komemoracije nisu tražene u štampi jer se održavaju jednom godišnje i uglavnom nisu spektakularne. Može se napraviti izuzetak za značajne godišnjice, na primer, obeležavanja 5 ili 10 godina od nekog događaja. U pokušaju da se priča učini zanimljivijom za medije, kao što je prethodno opisano, treba voditi računa o održavanju veze s ličnom pričom. Osnovna poruka je pojedinačna autentična priča.

U nastavku je dato nekoliko saveta o načinu privlačenja medijskog interesovanja:

- Budite uvereni u svoju poruku (šta želite da prenesete, zašto i zašto sada);
- Stvorite delotvornu i razumljivu priču; usavršite je i verujte u nju;
- Ne pokušavajte da iznesete previše informacija, već se umesto toga usredsredite na glavnu poruku. Izbegavajte kontradikciju i konfuziju u okviru priče;
- Budite koherentni i usredsredite se na suštinu poruke;
- Izbegavajte da delujete suviše bezlično i institucionalno. Ostanite autentični;
- Nemojte davati izjave koje su preterano samouverene ili uopštene (o radu ili -predstavljenoj grupi) zato što one dugo prate grupu ili organizaciju;
- Ne pričajte o finansiranju;
- Nemojte biti instrument ili alatka za novinare, politiku ili ideologiju;
- Budite kreativni u komunikaciji;
- Pokušajte da lično dođete do medija.

4.2 Forma

Forma obuhvata stil, kanal ili medije koji se koriste za svedočenje. Kada organizacije žrtava i mediji sarađuju, moguće je da imaju različita očekivanja o načinu na koji treba preneti priču. Na primer: predstava o dužini svedočenja često se razlikuje između novinara i intervjuisanih osoba.

Novinari obično smatraju da je novinska vest od 2 minuta na televiziji prilično dugačka, dok će žrtva koja želi da iznese svoju čitavu priču to smatrati suviše kratkim vremenom. Obe strane treba da budu jasne o svojim očekivanjima kako bi olakšale saradnju i izbegle razočarenje.

U nastavku sledi nekoliko saveta o tom pitanju.

- Jedno saopštenje nekada nije dovoljno jer štampa svakodnevno objavljuje veliki broj saopštenja. Korišćenje nekoliko kanala komunikacije (uključujući, na primer, i društvene medije) daje utisak da je neka vest od suštinskog značaja.
- Naknadna reakcija posle saopštenja za javnost i pozivanja novinara mogla bi da pomogne u naglašavanju poruke.
- Novinare treba naterati da navedu naziv organizacije zajedno sa žrtvinom pričom.
- Objavite kolumnu s izraženim mišljenjem kada je to relevantno da biste govorili kao stručnjak.

- Privucite medijsku pažnju pozivajući poznate javne ličnosti, funkcionere, lidere mišljenja, ambasadore i prestižne govornike.
- Arhivirajte svu medijsku pažnju u otvorenoj bazi podataka koju mogu da upotrebe organizacije žrtava, ali i ostali mediji.

„Projekat Papillon“ Francuskog udruženja žrtava terorizma (AfVT) okuplja grupu mladih žrtava terorizma starih između 15 i 23 godine. Grupa je svakodnevno učestvovala u grupnim diskusijama koje su vodili psiholozi i koja je obuhvatala sportske i rekreativne aktivnosti.

Projekat je proaktivno privukao pažnju medija i o njemu su izveštavali različiti mediji. Svi članci koji su objavljeni o projektu arhivirani su i mogu se pogledati na internet stranici.

Videti: <http://www.afvt.org>

4.3 Priprema

Organizaciji žrtava potrebna je opšta priprema pre pojavljivanja u medijima. Ovo podrazumeva strategiju i plan komunikacije, uključujući politiku štampe, tj. niz praktičnih pravila o načinu postupanja s medijima. U planu treba da odredite ciljeve i svrhu komunikacije, opišete ulogu organizacije žrtava i, ako je moguće, delovati kao veza između žrtava i medija. Kao organizacija žrtava važno je da poznajete žrtve s kojima radite kako biste odabrali pravog portparola s najprimerenijom sposobnošću obraćanja medijima.

Osim toga, organizacije žrtava treba da podržite žrtve u postupanju s medijima tako što ćete ih posavetovati i povećati njihovo samopouzdanje. Međutim, nemojte dozvoliti da rezultat budu uglađene priče kojima nedostaje autentičnost. Kada pripremate žrtve za obraćanje medijima, dajte im dva-tri primera projekata ili programa koje organizujete jer će im tako biti lakše da objasne šta vaša organizacija radi. Posle pojave u medijima proverite društvene medije da biste videli kako je priča primljena u javnosti i kakve su povratne informacije.

U nastavku slede ostale naučene lekcije o načinu pripreme za medijsku pažnju:

- Mislite unapred o tome u kojoj meri priča treba da bude lična. Novinari vole lične priče. Priče se ne mogu opozvati nakon objavljivanja.
- Pre intervjua, raspitajte se o medijskom kanalu, njegovom kvalitetu, opsegu i agendi, prethodnim sličnim novostima i o novinaru.
- Usavršite svaki segment poruke i prilagodite je zahtevima medija.
- Na brzinu napravljeni programi sa širokim opsegom obično novinaru daju nejasnu ideju o tome šta određena organizacija radi.
- Žrtve i njihove organizacije treba da budu svesne uticaja koji istupanje u medijima ima na žrtve i njihove porodice, kako kratkoročno, tako i dugoročno. Mediji će izvesti ljude iz njihovog

anonimnog života. Medijske proizvode lako je pratiti tokom dugog vremenskog perioda i ponovo ih upotrebiti u celosti ili delimično za emitovanje i objavljivanje. Da bi upravljale posledicama nakon što postanu javne ličnosti, žrtve moraju da dobiju podršku i savete svojih organizacija.

4.4 Odnosi s medijima

Ključan je održiv odnos s medijima. U ovakvim okolnostima mediji mogu da obezbede ogromnu podršku u širenju poruke i radu sa organizacijama žrtava. Da biste dobili podršku, ulažite u taj odnos i zadržite interesovanje medija (kao što je opisano u odeljku o sadržaju).

Sledeće preporuke će pomoći u održavanju dugotrajnog odnosa sa medijima:

- Odaberite novinare i medijske kanale s kojima ćete raditi, usredsređujući se na one koji obećavaju izgradnju dugoročnog odnosa.
- Pokušajte da u očima medija budete poseban akter/stručnjak u vezi sa žrtvama terorizma.
- Napravite politiku za štampu i odredite portparola organizacije.
- Održavajte kontakt sa štampom i arhivirajte sve relevantne medijske predmete.
- Ekskluzivne priče mogu da budu efikasne jer stavljaju novinare u jedinstven položaj. S druge strane, međutim, ovo takođe može da dovede do toga da ostali mediji zapostave vašu priču. Takav rizik se može smanjiti tako što nećete svaki put davati ekskluzivnost istom novinaru/medijskoj kući. Takođe je bitno održati neutralnu poziciju u smislu da objavljivanje isključivo u desničarskim ili levičarskim medijima može da politički oboji vašu priču.

5. poglavlje: Saradnja s bivšim prestupnicima

Saradnja između žrtava terorizma i bivših prestupnika može da podigne svest o radikalizaciji i da pomogne u sprečavanju nasilnog ekstremizma. Međutim, ovo nije jedino rešenje za sprečavanje nasilnog ekstremizma.

Takva saradnja je osetljive prirode i ima određene preduslove koji će biti navedeni u ovom poglavlju. Rizici treba da se smanje na minimum, pri čemu je sigurno da neće svaki bivši prestupnik biti u stanju da sarađuje sa žrtvama, i obrnuto.

Saradnja s bivšim prestupnicima i žrtvama može da proizvede korisnu priču samo ako su bivši prestupnici deradikalizovani i u stanju da objasne zašto i kako su shvatili da je nasilni ekstremizam bio pogrešno sredstvo za ostvarivanje njihovih ciljeva.

Bivši radikalni aktivist je nekdo, ki je nekoč imel ekstremistične ideje ali se je tako vedel. Bivši radikalni aktivist je deradikaliziran in/ali ne sodeluje več aktivno pri nasilnem ekstremizmu.

Prenehanje aktivnega sodelovanja nakazuje vsaj vedenjske spremembe, kot je na primer zavračanje nasilja (Horgan in Braddock, 2010).

Deradikalizacija pa nakazuje, da mora priti tudi do veliko bolj temeljne spremembe idealov, ki so podlaga za takšno vedenje (Metzger, 2013; Ganor in Falk, 2013).

Bivši prestupnici treba da osude terorističke činove/ideje pre nego što ispričaju svoju priču publici (tj. ne bi trebalo da budu samo udaljeni od tih ideja, već i deradikalizovani). Bivši radikalni aktivisti koji učestvuju u radu CVE moraju se udaljiti od ekstremističkih shvatanja ili ponašanja tako što će se odreći određene grupe ili odbaciti nasilje koje su ranije činili ili odobravali.

Mogući faktor koji će komplikovati pojedine situacije jeste to što se i počinioци mogu osećati kao žrtve. Ponekad, kao u građanskom ratu, ljudi mogu da imaju dvostruku ulogu, tj. kao žrtve i počinioци. Osim toga, počinioци se mogu smatrati žrtvama sopstvenih okolnosti (npr. zbog svog društveno-ekonomskog položaja).

U pojedinim zemljama, bivši prestupnici i žrtve sarađuju na projektima čiji je cilj stvaranje svesti o opasnostima od nasilnog ekstremizma, na primer, u Velikoj Britaniji i Irskoj, gde se sprovodi veliki broj takvih programa. U drugim zemljama, međutim, takva saradnja predstavlja tabu, bilo na emocionalnim, političkim ili etičkim osnovama.

Inicijativa Zapadni London služi kao primer rada sa „bivšim prestupnicima“. Ova organizacija funkcionise na opštem nivou i zapošljava kako pojedince iz sličnih sredina iz kojih je i ciljna publika, tako i obučene i iskusne praktičare.

To organizaciji omogućava sprovođenje širokog opsega raznih intervencija, događaja, projekata i radionica čiji je cilj obrazovanje, osnaživanje, izgradnja otpornosti i promovisanje učešća u civilnom društvu. Značajan faktor jeste sposobnost da se dopre do nepristupačnih mladih ljudi pomoću posebnih inovativnih metoda prilagođenih potrebama date osobe/osoba.

5.1 Kako iskoristiti prednosti „obe strane medalje“

Uspešnost saradnje između bivših prestupnika i žrtava zavisi od različitih faktora i razlikuje se od situacije do situacije. Prednost ovakve saradnje jeste u tome što će publika čuti obe strane priče, što učvršćuje narativ/svedočenje, priču i, samim tim, doprinosi shvatanju poruke.

Korišćenje obe strane priče može da pomogne u razbijanju glamurozne predstave o teroristima kao i o uticaju nasilnog ekstremizma: na primer, kada bivši prestupnik govori o životu u zatvoru, a žrtva o gubitku voljene osobe. Svedočenja takođe mogu pomoći publici da kroz ove lične priče bolje shvati „drugu stranu“. Tako se naglašava humani aspekt i sprečava dehumanizacija „druge strane“.

Svedočenja žrtava i bivših prestupnika takođe može da bude delotvorna (javna) alatka za posredovanje i da pomogne u prekidanju negativnog ciklusa, popravljajući uništene odnose i zajednice. U pojedinim situacijama publika će se diviti bivšim prestupnicima i tu uticaj bivših prestupnika može biti uticajniji od žrtvine priče.

Osim toga, žrtva i bivši prestupnik mogu da nauče mnogo jedno od drugog i iz razmenjenih priča – zajednički rad žrtve i počinioca istovremeno je i čin samoizlečenja. Njihova saradnja može da posluži i kao primer drugim žrtvama i počiniocima.

5.2 Preduslovi za saradnju

Pre početka saradnje neophodno je napraviti razliku između različitih aktera. Pored žrtava i bivših prestupnika, zanimljiva su i svedočenja rođaka obe grupe, kao i svedočenja ljudi koji su ranije bili na ivici da postanu ekstremisti, ali su odustali. Zanimljivost ove grupe počiva na elementima poput toga šta ih je sprečilo u poslednjem trenutku, koji su bili faktori njihove otpornosti i kao se oni mogu pokrenuti. Rođaci bivših terorista nekada su manje neprijateljski raspoloženi i manje naporni za saradnju sa žrtvom.

Preduslovi za korišćenje svedočenja odnose se i na saradnju sa žrtvama i bivšim prestupnicima. Saradnja treba da predstavlja deo većeg programa, a bivši prestupnik i žrtva treba da budu dobro pripremljeni, podržani i mentalno spremni da reaguju, dok publika treba da bude unapred obaveštena i pripremljena, a isto tako ukratko ispitana kasnije.

Moderator (nastavnik, trener, voditelj rasprave itd.) mora prethodno da diskutuje o temi i kontekstu, da objasni istorijske činjenice, upravlja očekivanjima i pojača otpornost publike i sposobnost kritičkog razmišljanja. Nadalje, moderator mora da usmeri dalju diskusiju kako bi maksimalno povećao pozitivan uticaj svedočenja. Da li će bivši prestupnik i žrtva biti spremni da svedoče zavisi od pojedinaca i okolnosti. Isto tako, žrtva i bivši prestupnik treba jasno da stave do znanja svoje potrebe, sa čime mogu da se suoče, kako i s kime će sarađivati itd.

Kada se svedočenja žrtava i bivših prestupnika koriste u istom programu / istoj prilici, nema potrebe za moderatorom. Ne postoji hijerarhija svedočenja, a ne bi trebalo ni da jedna strana oseća da je „moralno superiorna“ u odnosu na drugu. Cenzurisanje svedočenja bilo bi kontraproduktivno. Svedočenja žrtava i bivših prestupnika trebalo bi ostaviti onakvima kakva jesu: to su lične priče i obe strane imaju pravo da ih saopšte. Ako žrtva ili bivši prestupnik nije u stanju da se izbornem priče, saradnja nije moguća. Pre saradnje, presudno je da se dve strane sastanu, bolje upoznaju i temeljno pripreme svoju saradnju.

Bivši prestupnici nekada postaju centar pažnje jer su njihova svedočenja privlačna naročito mladima zbog toga što se element „akcije i avanture“ često smatraju privlačnim. Bivši prestupnici aktivno su se borili za određeni cilj. To bi moglo da stvori glamuroznu sliku o toj osobi i ekstremističkoj ideologiji. Obe strane treba da budu svesne ove predrasude i da pokušaju da održe ravnotežu u pažnji. Jedna opcija jeste da se u program kao manji sastavni deo uključi svedočenje bivših prestupnika.

Bivši prestupnici treba ne samo da se usredsrede na svoje lične, biografske razloge svoje radikalizacije („zašto“). Možda je postojao veći broj ličnih problema koji su doprineli njihovoj radikalizaciji. Ali lični, biografski razlozi ne mogu da budu potpuno i sveobuhvatno objašnjenje za počinjavanje terorističkih činova. Umesto toga, oni treba da objasne koje su izbore imali, koje su bile alternative, sa kakvim su se ljudima upoznivali itd. („kako“, proces). Moraju se mapirati kritične raskrsnice i odlučujući događaji koji su na kraju doveli do nasilnog čina.

Saradnja se može ostvariti na više načina: direktnim svedočenjima koja se zajedno predstavljaju na jednom mestu pred publikom, pisanim svedočenjima ili onima snimljenim u filmu. Izbor sredstva zavisi od cilja, situacije, publike i željenog efekta. Organizacija koja koristi svedočenja treba da bude upoznata s lokalnim kontekstom i da ta svedočenja i kanale komunikacije koristi u zavisnosti od lokalnog konteksta (prilagođavajući ih situaciji). Kontekst i potrebe žrtava i bivših prestupnika moraju se uzeti u obzir zato što mogu da utiču na poruku i da izazovu određene teškoće. Važno je konkretno znati da li su žrtva i bivši prestupnik preživeli isti teroristički čin, isti sukob ili isti oblik nasilnog ekstremizma (desničarski ili levičarski ekstremizam, džihadizam ...) kako bi mogla da se pripremi njihova intervencija.

Neophodna su dalja istraživanja o uticaju svedočenja bivših prestupnika i žrtava, a posebno o uticaju i dejstvu njihove saradnje.

Translated within: